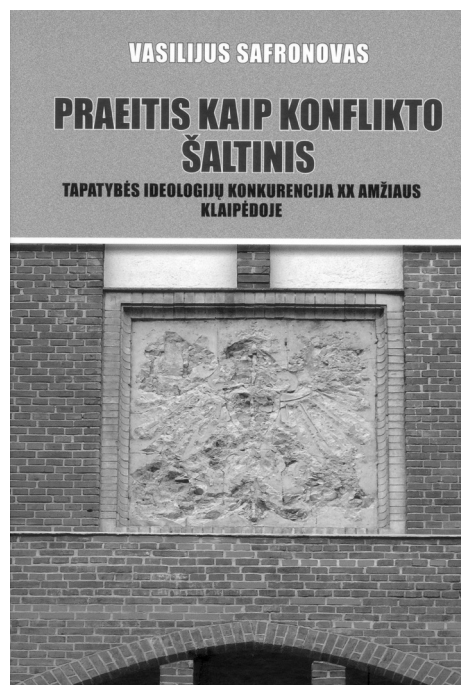

Aldis Gedutis

Tapatybės ideologijų susidūrimas su laiminga pabaiga

Kartais knygos recenzijos rašymas būna itin keblus. Neretai nutinka taip, kad nežinia nuo ko pradėti recenziją. Juolab, kai knyga ištis gera, o autorius pažįstamas. Komerciniu požiūriu, recenzija skirta pirmiausiai tam, kad įtikintų galimus skaitytojus, jog knygą pirkti (turėti) verta. Užbėgdamas už akių norėčiau pasakyti, kad Vasilijaus Safronovo knygą verta ne tik pirkti, bet ir perskaityti. Ypač tiems, kam įdomi Klaipėdos istorija. Knyga atlieka ir informacinį, ir terapinį vaidmenį. Pirmu atveju, gauni didžiulę porciją intriguojančiai pateiktos naujos informacijos bei grakščių jos interpretacijų. Antru atveju aiškėja, kad apie Klaipėdos praeitį nė velnio nežinai, todėl knygą puikiai prisideda prie pasipūtimo ir arogancijos sumažinimo. Žodžiu, informatyvi terapija.

Sunkiausia pasirinkti recenzijos pobūdį. Recenzijos (R) būna įvairios: R1. recenzijos, orientuotos į teksto pristatymą, atpasakojimą, trumpą apžvalgą ir galimų skaitytojų supažindinimą su tekstu; R2. recenzijos, orientuotos į kritiką; R3. recenzijos, orientuotos į autoriaus pašlovinimą; R4. recenzijos, kuriose tam tikras tekstas naudojamas kaip pretekstas išsakyti savo poziciją; R5. mišrios recenzijos (pavyzdžiui, R1+R2, R1+R3, R2+R4 ir t.t.) ir kt. Savaiame

Safronovas, Vasilijus. 2011. *Praeitis kaip konflikto šaltinis: Tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. ISBN 978-9955-847-47-2

suprantama, kad visos aukščiau pateiktos kategorijos pagal savo kokybę ir pobūdį gali būti geros, prastos, įdomios, nuobodžios, formalios ir t.t. Pavyzdžiui, R1G, R2P, R3I, R4N, R5F, R6Š ir t.t.

Recenzuojamos monografijos autorius pageidavo, kad recenzija nepriklaustytų R1 kategorijai. Tokiu būdu buvo užblokuota bene (pa)prasčiausia recenzavimo galimybė. Tikiuosi, autorius taip pat neturėjo omeny, kad vietoje R1 būtų rašoma R3... Bet apie viską iš pradžių.

Priešistorė

Vasilijaus knygą gavau gana komiškais aplinkybėmis. Vieną šaltą (nebesu tikras, kad tikrai šaltą, tačiau tebūnie) žiemos vakarą vienoje Klaipėdos intelektualų pamėgtoje vietoje sutikau nedidelę Klaipėdos universiteto istorikų delegaciją, kuri atėjo paminėti Vasilijaus knygos išleidimo faktą. Pavyko iš autoriaus išprašyti jo šviežią knygą, maža to, regis, nugvelbiau „autorinį egzempliorių“ likus dviem su puse mėnesio (2012-01-06) iki oficialaus knygos pristatymo, kuris vyko 2012-03-23. Išsireikalavau autografo. Pasirašydamas Vasilijus spėjo papriekaištauti dėl vieno mano straipsnio. Mat rašydamas straipsnį apie geriausio Klaipėdos kultūros gido paieškas pasinaudojau Vasilijaus straipsnio (2009) fragmentu. Jis ir atkreipė dėmesį į tai, mano straipsnyje jo teiginiai ištraukti iš konteksto. Ir kad pavadinime „žadėdamas“ surasti geriausią Klaipėdos gidą, savo pažado neištesėjau. Būna gi preciziškų žmonių, kurie nepraleidžia jokios smulkmenos... Ko gero, dėl to knygos dedikacija buvo specifinė: viena vertus, draugiškai kandi, kita vertus, įsakmi. Dedikacija pradėta įdomiu kreipiniu, kuriame mano (buvusios) biurokratinės pareigos sujungtos su vardu. Tolesnis tekstas po kreipinio toks:

„linkėdamas įsiskaityti detaaliai!
Vasilijus
2012-01-06“

Svarbu tai, kad kreipinyje Vasilijus padarė faktinę klaidą – mano biurokratinės pareigos jau kuris laikas (pa)prastesnės ir kuklesnės. Be to, linkėjimas „įsiskaityti detaaliai“ irgi vertas komentaro. Toks palinkėjimas lyg ir suponuoja, kad skaitytojas (dėl įvairių priežasčių) nėra valingas ir patikimas, t.y. jis gali knygos neskaityti, skaityti išrankiai arba skaityti neatidžiai. Be to, įsiskaityti linkima ne atidžiai, bet detaaliai. Juk, kaip žinoma, velnias slypi detalėse...

Aišku, palinkėjimas tėra įpareigojimas, o ne įsipareigojimas, todėl skaitytojas gali sau leisti nekreipti jokio dėmesio į autoriaus linkėjimo performatyvumą. Juolab, kad dedikacijoje autorius pats padarė (juokingą) faktinę klaidą. Beje, ar išvis prasmingas detalus įsiskaitymas? Ar įmanoma tiksliai atkoduoti, ką autorius norėjo išties pasakyti? Ar autoriui derėtų būti savo teksto „atstovu spaudai“? Viskas priklauso nuo požiūrio taško. Tarkim, pagal hermeneutikos kanoną išeitų taip, kad net ir atidžiausias ar detačiausias skaitytojas niekuomet iki galo neperpras teksto ir (tikrųjų) autoriaus intencijų... Hermeneutikos oponentai išvis numarino autorių. O jei autorius „mirė“, tegul nesikiša į savo teksto skaitymą bei nevadovauja skaitytojams...

Šis vidinis monologas nutrūko, nes įsikišo architektai... Tiksliau du architektai ir vienas urbanistas. Įkaušę architektai ėmėsi vartyti tuomet jau man teisėtai priklausiusį Vasilijaus knygos egzempliorių. Architekto M. nepasitenkinimą sukėlė knygos pavadinime esantis žodis „konfliktas“. Jis nusprendė pateikti išankstinę R2 rūšies recenziją. Kritišką architekto M. tiradą galima reziumuoti maždaug taip: dar viena negatyvi knyga, vėl konfliktas, Lietuvoje ir taip nuolatos konfliktuojama ir ieškoma priešių,

kiek galima apie tai rašyti, kodėl negalima rašyti apie ką nors kitą... Dar nesibaigus „recenzijai“ autorius atėmė knygą, gražino man ir liepė nebeduoti jos „tiems žmonėms“.

Toks tad buvo Vasilijaus knygos gavimo ir įsipareigojimo parašyti recenziją kontekstas.

Faktai, skaičiai arba sandėlininko revizija (šiek tiek R1)

Knyga: 1 vnt.

Autorius: 1 vnt.

Tiražas: 500 egz.

Apimtis: 448 psl.

Sudedamosios dalys:

- Pratarinė: 1 vnt.
- Įvadas: 1 vnt.
- Skyriai: 3 vnt.
- Apibendrinimai: 2 vnt.
- Iliustracijų šaltiniai: 5 vnt.
- Nepublikuotų šaltinių sąrašas: 1 vnt.
- Publikuotų šaltinių sąrašas: 1 vnt.
- Tyrimų sąrašas: 1 vnt.
- Asmenvardžių rodyklė: 1 vnt.
- Santrauka (Summary): 1 vnt. (anglų kalba).
- Išnašos: 934 vnt. (lietuvių kalba) + 4 vnt. (anglų kalba); viso: 938 vnt.
- Nuotraukos: 51 vnt. (tekste) + 2 vnt. (ant pirmo ir paskutinio viršelių); viso: 53 vnt.
- Šaltiniai (publikuoti ir ne) bei tyrimai: daug.

Monografijos svoris: 765 g.

Knygos išmatavimai (daug kartų vartyta, dukart skaityta): 22,4 cm (ilgis), 15,5 cm (plotis) ir 3,5 cm (storis).

Apytikslė knygos chronologinė apimtis: XIX a. pab. – XXI a. pr. (su aiškiai išreikštu XX a. dominavimu).

Tiriami laikotarpiai: 3 (1918–1939, 1945–1988 ir 1988 – XXI a. I dešimtmetis)

Kertinės sąvokos: 8–10 vnt.

(Metodologiniai) instrumentai ir priemonės: 4 vnt.

Svarbiausių sąvokų žodynas, skirtas tiems, kurie nenori ar negali skaityti įvado

Galima teigti, jog Vasilijaus monografija sudaryta iš dviejų, skirtingiems žanrams priskirtinų, dalių. Pirmas dalis – metodologinė, antra – naracinė. Pirmas dalis, pavadinta „Įvadas: kas, kaip ir kodėl čia tiriama“, skaitymo malonumo neteikia. Joje pristatoma daug teorijų, prieigų, tyrinėjimų... Žodžiu, rodomos dirbtuvės, kuriose savo darbą atlieka meistrai, jų įrankiai, brėžiniai, modeliai ir pan. Antroje dalyje pasakojama tapatybių ideologijų konflikto XX a. Klaipėdoje istorija. Tikėtina, kad „nuobodžioji“ dalis likusi iš disertacijos, kurioje privalu nurodyti disertacijos aktualumą, naujumą, originalumą, metodologiją, atliktų tyrimų apžvalgą ir kt. Matyt, autorius norėjo maksimalaus teksto nuoseklumo ir aiškumo, o teksto apimties, savo ruožtu, neribojimo leidyklos reikalavimai. Deja, net ir kai kurie Vasilijaus kolegos istorikų ceche neįvertino autoriaus pastangų ir leidyklos geranoriškumo. Šie kolegos nelinkę skaityti metodologinę dalį ar juolab mėgautis ja. Pavyzdžiui, istorikas V. apie Vasilijaus knygą pareiškė „Aš tai pradžios neskaičiau. Praleidau. Ką, aš durnas...?“.

Todėl visus, apimtus valios silpnumo, verta bent trumpai supažindinti su Vasilijaus knygos žodynėliu. Pagrindinės sąvokos, tarp kurių sklaidžiasi Vasilijaus naracija:

Viešojo bendravimo erdvė: „perduodamos informacijos sklaidos galimybių ir kt. veiksmų

apribota keitimosi viešąja informacija aplinka, apimanti miestą, regioną ar valstybę“ (12 psl.).

Ideologija: „reikšmių ir pagal jas sukurtų idėjų, skatinančių imtis tam tikrų veiksmų, sistema, kuri suprantama kaip asmens tapatybę formuojanti, bet šiai tapatybei netapati“ (13 psl.).

Tapatybės ideologija: „viešojo bendravimo erdvėje konstruojamos reikšmės nėra pati tapatybė; šios reikšmės sudaro tam tikrą sistemą, kuri čia bus vadinama *tapatybės ideologija*“ (12–13 psl.).

Reikšmių tinklai sukuria komunikacijos terpes, kuriose tos reikšmės cirkuliuoja (13 psl.).

Komunikacijos terpė: „tokia aplinka, kurioje bendrauja žmonės, daugiau ar mažiau vienodai suvokiantys atitinkamų simbolių, vaizdinių ir kt. komunikacijos elementų reikšmes“ (13 psl.).

Socialinis tinklas: „kiekvienos komunikacijos terpės pagrindas yra toks *socialinis tinklas* (individo socialinė struktūra), kuriame dalijamasi bendromis žiniomis, įsitikinimais ir kuriam būdingas intereso aktualizuoti vienokias ar kitokias reikšmes bendrumas“ (13 psl.).

Galimi *santykiai tarp tapatybę formuojančių reikšmių tinklų bei komunikacijos terpių* (14 psl.):

1. *Koegzistencija:* silpnas komunikacinių terpių kontaktas, ypač kai galios požiūriu šios terpės yra daugiau ar mažiau lygiavertės + keičiamasi mažais informacijos kiekiais arba jais nesikeičiama išvis.
2. *Adaptacija:* aktyvesnis komunikacinių terpių kontaktas, kurio metu terpių dalyviai turi didesnes galimybes keisti informacija, ypač kai galios požiūriu šios terpės nėra lygiavertės, ir taip perimti ir adaptuoti atskiras reikšmes vieni iš kitų ar net ilgainiui sudaryti sąlygas akulturacijai.

3. *Konkurencija:* pasireiškia kaip siekiai mobilizuoti visuomenę, patraukti ją savo pusėn, įtvirtinti viešojo bendravimo erdvėje savo reikšmių pirmumą, kurie dažnai pasireiškia stereotipais pagrįstu orientavimusi prieš kitus).

Atminimo kultūra: 1. „reikšmių sistema, kuri formuojasi įvairiomis praeities reprezentavo formomis aktualizuojant praeitį bei stimuliuojant „kolektyvinę atmintį““ (29 psl.); 2. „socialinį tinklą ir komunikacijos terpę konsoliduojanti reikšmių sistema“ (391 psl.).

Apibendrinant visa tai, kas įvardyta, gaunama tokia konsteliacija: viešojo bendravimo erdvėje socialinių reikšmių tinklų pagrindu susidaro skirtingos komunikacijos terpės, kurias konsoliduoja atminimo kultūros. Komunikacijos terpės savo ruožtu sudaro galimybes rasti skirtingoms tapatybės ideologijoms, kurios gali koegzistuoti vienos šalia kitų, konkuruoti tarpusavyje arba adaptuoti vienos kitas. Svarbiausios knygoje nagrinėjamos tapatybės ideologijos, įsivėlusios į konkurencinius ir koegzistencinius tarpusavio santykius – vokiška, lietuviška ir sovietinė (tarybinė).

Instrumentarijus (įrankių dėžė)

Knygos autorius neapsiriboja vien istorikų pamėgtais bei jiems įprastais instrumentais. Reflektuodamas platesnį socialinių ir humanitarinių disciplinų lauką Vasilijus į savo įrankių dėžę sudėjo gerokai įvairesnes darbo priemones. Šalia istorikams įprastos istorijos šaltinių analizės ir praeities reiškinių lyginimo metodologijos Vasilijaus dėžėje atsidadė konstrukcionizmo idėjomis pagrįsta tapatybės tyrimo prieitis, atminimo kultūros teorija, nacionalizmo studijų

teorijos ir viešojo diskurso analizės metodologija, derinanti kritinės diskurso teorijos ir diskurso teorijos analitines prietis. Šis derinys nulėmė, kad atliktas tyrimas yra tarpdisciplininis, todėl įdomus ne vien istorinio lauko žaidėjams. Be to, paaiškėjo, kad autorius geba įvaldyti gerokai įvairesnį priemonių arsenalą, nei to reikalauja jo kaip istoriko karjera.

Tiesa, instrumentinis autoriaus atvirumas skatina atkreipti jo dėmesį į kitus įrankius, kurie galėtų pasitarnauti sprendžiant jo tyrimo problemas bei klausimus. Man regis, svarstant tapatybės ideologijų konkurencijos klausimą neprošal būtų pasinaudoti, tarkim, Maxo Weberio konkuruojančių racionalumų idėja, Paulio Ricoeuro interpretacijų konflikto aiškinimu ar Jeano-François Lyotard'o *differand* samprata. Tai įgalintų paaiškinti tapatybės ideologijų santykius remiantis kitais teoriniais požūriais. Savaimė suprantama, šio, kaip ir kiekvieno kito, patarimo paisyti neprivalu ir nebūтина.

Pagrindinė knygos idėja (R1)

Jei trumpai, tai Vasilijus savo knygoje pasakoja, kaip konkuravo tapatybės ideologijos Klaipėdoje XX amžiuje. Tiesa, tam, kad pasakojimas būtų suprantamas, jis pradedamas nuo XIX a., baigiamas jau XXI a. Todėl pavadinimas nėra visai tikslus, ką beje, pripažįsta ir pats autorius (21 psl.).

Vienas svarbesnių Vasilijaus naracijos motyvų – tapatybės ideologijų kova dėl simbolinės galios. Šis motyvas primena Friedricho Nietzsche's atliktus galios tyrinėjimus. Jei kalbame apie tapatybės ideologijų konkurenciją, tuomet turėtume pripažinti, kad, panašiai kaip ir (nedraugiškose) komandinio sporto varžy-

bose, ilgainiui kažkas privalo nugalėti, kažkas pralaimėti. Galios logika suponuoja, kad galia gali keistis tik dviem būdais – ji arba stiprėja, arba silpnėja. Joks *status quo* neįmanomas, mat situacija, kuomet galia nedidėja, traktuotina kaip galios mažėjimo ir praradimo laikotarpis. Nustojus veikti pagal galios diktuojamą logiką, varžymasis natūraliai baigiasi. Pavyzdžiui, jei vienas konkurentas praranda savo galias arba visiškai pasitraukia iš varžymosi proceso.

Jei reiktų Vasilijaus pasakojimą sudėlioti chronologiškai, būtų galima išskirti keturis svarbiausius laikotarpius, kuriuose skiriasi tapatybės ideologijų konfliktų pobūdis ir pagrindinės veikiančios ideologijos:

1. 1918–1939: vokiško ir lietuviško nacionalizmo konkurencija. Geopolitinis fonas: Sovietų Sąjunga, Vokietija, Lenkija, Tautų Sąjunga, Prancūzija. Inicatyva didesnę laiko dalį priklausė lietuviškai tapatybės ideologijai, tačiau dėl 4-ame dešimtmetyje pasikeitusių geopolitinių sąlygų laimėjo vokiška tapatybės ideologija.
2. 1945–1988: lietuviškos ir tarybinės tapatybės ideologijų konkurencija sovietinėje sistemoje. Geopolitinis fonas: Vilnius ir Maskva. Žaidimo pradžioje, maždaug iki 1950 m., lietuvišką nacionalizmą ir sovietinį internacionalizmą Klaipėdoje vienijo antivokiška nuostata. Pirmajam rūpėjo parodyti lietuvišką Klaipėdos praeitį, antrajam – paneigti viską, kas siejosi su pralaimėjusiais II kare. Vėliau iniciatyvą perėmė tarybinė tapatybės ideologija. Visą laikotarpį žaidybinę persvarą turėjo sovietinė tapatybės ideologija, tačiau dėl 7–8 dešimtmečių sandūroje prasidėjusio lietuviškos nacionalistinės terpės stiprėjimo rungtynės baigėsi lygiosiomis.

3. 1988–1991: lietuviškos ir sovietinės tapatybės ideologijų konkurencijos paastrėjimas. Geopolitinis fonas: tarp JAV ir Maskvos. Per pratęsimą sėkmingai susiklosčius aplinkybėms nugalėti lietuviška tapatybės ideologija. Šis laikotarpis traktuotinas kaip lietuviškos tapatybės ideologijos hegemonijos pradžia.
4. Po 1991: perėjimas nuo tapatybės ideologijų konkurencijos prie jų koegzistavimo. Geopolitinis fonas: JAV, NATO, Europos Sąjunga, Rusija. Kontrolė ir iniciatyva priklauso lietuviškai nacionalistinei tapatybės ideologijai, tačiau ilgainiui dėl vartotojiškos kultūros, paremtos Švedijos bankų paskolomis ir europinių fondų galia, varžytuvės praranda prasmę ir pasidaro nebeįdomios.

R4 ekskursas

Vasilijaus knyga ne tik parodė, kad ne ką teišmanau apie savo gimtąjį miestą Klaipėdą, bet ir paaiškino kai kuriuos vaikystės prisiminus bei tuometinį vaikišką diskursą. Asmeninė patirtis liudija, kad sovietmečiu vaikų sąmonėje sėkmingai buvo įdiegtas atpažįstamas ir populiarus vokiečio įvaizdis. Šio įvaizdžio raktažodžiai – tvarka, smulkmeniškumas, nuspėjamumas, aukštas technologinio išsivystymo lygmuo, humoro jausmo stoka, keisti ar nesuprantami polinkiai¹ ir t.t. Šis įvaizdis formuotas kontrasto principu. Vokiečio antipodas – paprastas,

neturtingas, ne itin civilizuotas ir anarchiškas rusas be (buržuazinių) nukrypimų. Net ir žaidžiant kieme karą, pasirinkimas būdavo gerojai apribotas – galėjai būti arba rusas, arba vokiečiai. Trečios galimybės nebuvo.

Tuo metu, kai 8 ir 9-ame dešimtmetyje Klaipėdos inteligentai formavo socialinius tinklus ir atkūrinėjo lietuvišką tapatybės ideologiją, Klaipėdos vaikai kiemuose, darželiuose ir mokyklose sėkmingai perėmė ir tiražavo antivokiškus anekdotus ir (ne visuomet švankius) eilėraštkus. Dalis anekdotų buvo apie karą. Kita dalis – anekdotai apie rusą, vokiečių ir anglą, kur jie varžydavosi tarpusavyje atlikdami įvairias užduotis. Pastarųjų anekdotų struktūra visiškai mistiška, nes užduočių autorius kažkodėl būdavo karalius, kuris pasikiviedavo rusą, vokiečių ir anglą, ir liepdavo atlikti ką nors, švelniai tariant, neįprasto. Iki šiol taip ir neaišku, kas buvo tas karalius, sovietmečio anekdotuose turėjęs beveik neribotą galią rusui, vokiečiui ir anglui. Beje, anekdotuose beveik visada vokiečiai pralaimėdavo rusui. Anglas visuomet likdavo per vidurį². Vasilijaus knyga padėjo suprasti, kodėl būtent šie siužetai buvo populiarūs ir kas (galimai) buvo suinteresuoti jų palaikymu bei tiražavimu.

Nuotraukos ir pašaipa

Didžiojoje teksto dalyje autorius išlaiko rimtą ir ramybę, analitiškumą ir objektyvumą, dėsto

¹ Pavyzdžiui, du iš 8-ame dešimtmetyje Klaipėdoje cirkuliavusių ketureilių: *Ir sustojo traukinys / Po Marytės langu, / Ir išlipo vokiečiai / Su raudona bamba*. Arba: *Bijo mergos traktoristų, / kad pagavę, neišp*stų. / O labiausiai – vokiečių, / Kad nep*stų jų stačių*.

² Vienas iš tos serijos anekdotų: *Kartą pasikvietė karalius rusą, vokiečių ir anglą, ir liepė jiems atsinešti geriausią savo šalies ginklą. Anglas atsinešė šautuvą. Rusas nieko nerado, todėl atsinešė kulką. Vokiečiai nesirodė. Karalius liepė įsikišti atsineštus ginklus į užpakalį. Rusas lengvai įvykdė užduotį. Anglas bandė, tačiau tuo pat metu juokėsi ir verkė. Karalius paklausė: „Kodėl verki?“. Anglas atsakė: „Todėl, kad skauda“. Karalius: „O kodėl juokiesi?“. Anglas: „Todėl, kad vokiečiai atsivaro tanką...“.*

sine ira et studio. Vasilijus beveik niekur neišsako savo (vertinančiosios) pozicijos. Bene didžiausia „prielankumo“ dozė aptinkama metodologinėje knygos dalyje, tačiau tai negalioja, nes tai tėra akademinių autoritetų bei jų siūlomų įrankių vertinimas bei adaptavimas. Žymiai įdomiau būtų sužinoti, kurią tapatybės ideologiją Vasilijus palaikytų vienu ar kitu metu. Šiuo atveju šiek tiek gelbsti palinkėjimas „įsiskaityti detalai“. Mat kartais iš teksto visgi (iš)lenda ironija ir kreivas šypsny, kartais paprasčiausias nepritiriamas (akivaizdžiai) nesąmonei. Tarkim, autorius ypač rimtas tuomet, kai gina savo cecho, t.y. dabartinių profesionalių Klaipėdos istorikų, garbę nuo ribotų vietinių kraštotyrininkų. Tuomet, kai pastarieji kaltina profesionalius istorikus dviem nuodėmėm – buvimu Rusijos agentais ir istorijos klastojimu. Anot Vasilijaus, kraštotyrininkai „savo misiją suvokia kaip „nesuklastotos istorijos“ sklaidą, nors faktiškai tai pasireiškia senųjų lietuvių ir vokiečių santykių istorijos Mažojoje Lietuvoje siužetų bei naujųjų lietuvių kankinystės XX amžiuje siužetų vertimu mitais (sakralizacijos elementų turinčiais kanoniniais pasakojimais“ (358 psl.).

Vasilijus ironizuoja ir subtiliai linksminasi tuomet, kai komentuoja istorines bei savo darytas nuotraukas. Todėl rekonstruojant ir/ar demaskuojant Vasilijaus požiūrį verta peržiūrėti knygoje pateikiamą vizualinę informaciją, kuri čia nagrinėjama nepriklausomai nuo teksto. Svarbu, *kas, kaip, kodėl* ir *kokiame kontekste* rodoma. Be to, tikėtina, kad kitose recenzijose nuotraukoms nebus skirta daugiau dėmesio, todėl tai papildoma paskata pasidomėti Vasilijaus knygos nuotraukomis.

Tokios apimties akademinės knygos, kad ir kokia įdomi ji bebūtų, neįmanoma perskaityti

be pertraukų. Žodinės informacijos gausa ir įvairovė prislegia ir užspaudžia taip, kad kartais nebegali sulaukti artimiausios nuotraukos. O tai jau ryškiai primena vaikišką knygų įdomumo vertinimo procedūrą: imi knygą – nieko nesupranti – ieškai paveikslukų ar nuotraukų – (ne) randi – įvertini arba nuvertini. Jei knyga be vizualinio pobūdžio informacijos, tuomet akivaizdu, kad ji nuobodi. Beje, piešiniai bei nuotraukos taip pat dar nereiškia knygos įdomumo. Vaizdai kartais irgi turi savybę būti nykūs ir neįdomūs. Neįdomios nuotraukos tik šiek tiek prailgina domėjimąsi nuobodžia knyga. Todėl spėju, kad vaikystėje nepaisydamas nuotraukų tikrai būčiau diagnozavęs, kad Vasilijaus knyga neįdomi. Galbūt išskyrus nuotrauką nr. 14 (144 psl.). Jei iki jos būčiau nusikasęs...

Post-infantiliu požiūriu, Vasilijaus knygos vaizdai žymiai perspektyvesni. Jie ne tik iliustruoja tekstą, bet ir „išduoda“ autorių. Kartais nuotraukos ir jos pavadinimo kombinacija būna itin taikli. Tiesa, neaišku, ar visi pavadinimai priskirtini Vasilijaus klavišams. Galbūt kai kur naudojami originalūs atvirukų pavadinimai, tačiau pašaipa jaučiama ir autoriaus darytose nuotraukose. Todėl komplimentai tiek dėl įvykdytos atrankos, tiek dėl autorizuoto originalumo visgi turėtų būti priskirtini Vasilijui.

Nuotraukas, kurių numeriai 2, 11, 12, 16, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 40, 43, 44, 46, 47, 48 ir 50, puošia ironiški pavadinimai-komentarai. Pavyzdžiui, nuotrauka nr. 2 (64 psl.) įvardinta „Dominuojantis Prūsijos lietuvių valstiečių tipažas: turgaus prekeiviai, *prisiglaudę prie jų maloningojo „ciesoriaus Viliaus“ (kursyvas mano – A. G.)*“; arba nuotrauka Nr. 23 (205 psl.) pavadinta „Pirmasis pasimatymas: vaikučiai

susipažįsta su tarybinės tėvynės vadu“; po nuotrauka Nr. 40 (287 psl.) skelbiama „Tie patys metodai, kitoks turinys: atidengiamas K. Donelaičio „biustas“. Poetą „teisingai“ pristato Tarybų Lietuvos akademinės humanistikos funkcionierius Kostas Korsakas“. Vasilijaus pateiktų pavadinimų-komentarų ironija aiškiai išreikšta, nes tiek nuotraukų personažai, tiek ir jų fotografai viską atliko su įvykiui priderama rimtimi. Tikėtina, kad jie rimtai išsižestų tiek perskaitę pavadinimus, tiek išgirdę teigimą, jog jie šaiposi iš situacijos. Nuotraukų komentaruose esama tam tikrų pasikartojančių temų bei leitmotyvų. Tarkim, dažniau už kitus sutinkami raktažodžiai „mitas“, „ritualas“ ir „dalyvavimas iš būtinybės“.

Sprendžiant iš pateiktų nuotraukų, Klaipėdoje mitus kūrė ir siekė įtvirtinti tiek lietuvišką tapatybės ideologiją atstovavę asmenys tarpukariu [Nr. 16 (157 psl.) „Įtvirtinamas naujas kilmės mitas. Paminklo „Už laisvę žuvusiems“ atidengimas Klaipėdos kapinėse“], tiek tarybinės tapatybės ideologijos nešėjai sovietmečiu [Nr. 31 (229 psl.) „Rekonstruota dominuojančio kilmės mito įtvirtinimo vieta: atidengiamas memorialas žuvusiems per Klaipėdos „išvadavimą““], tiek ir po 1988 metų besireiškę

lietuviybės kaip antisovietinės ir antivokiškos ideologijos adeptai [Nr. 50 (350 psl.) „Monumentas, įtvirtinantis naująjį legitimuojantį mitą: Klaipėdos centre iškilęs paminklas vieningai Lietuvai „Arka / Vartai““]. Retorinis klausimas: kas, autoriaus valia, nedalyvavo mitų kūrime ir įtvirtinime?

Atitinkamai, Klaipėdoje ritualai vyksta, atkuriami, mistifikuojami. Ritualus mėgo tiek sovietų tapatybės ideologai [Nr. 29 (223 psl.) „Išvadavimo 35-metis. Naujoji ritualo dalis: amžinąją ugnį kursto veteranai“; Nr. 30 (226 psl.) „Ritualo mistika: prie Pergalės paminklo minint Klaipėdos išvadavimo 25-metį“], tiek ir dabarties „patriotai“ [Nr. 47. „Bandymas dirbtinai atkurti ritualą. Sausio 15-osios minėjimas 1989 m. Pagerbiami „Už laisvę žuvusieji““]. Retorinis klausimas: kuri tapatybės ideologija, autoriaus valia, nedalyvavo ritualiniuose vyksmuose, ritualinėje mistikoje ar ritualų atkūrime? Autorius pateikia 4 simetriško „dalyvavimo iš būtinybės“ atvejus. Dalyvauti įvairaus pobūdžio iškilmėse „vertė“ tarpukario lietuviui (nuotraukos Nr. 11 ir 12) bei sovietai (nuotraukos Nr. 43 ir 44). Retorinis klausimas: kuri tapatybės ideologija, autoriaus valia, „nevertė“ savo ritualuose „dalyvauti iš būtinybės“?

1 lentelė. Nuotraukos ir šiek tiek skaičių magijos

Laikotarpis	Nuotraukų skaičius	VTI		LTI		STI	
		Viso	IA	Viso	IA	Viso	IA
1918–1939	22	12	1	10	4	–	–
1945–1988	24	1	–	3	1	20	8
1988–2011	7	–	–	4	3	3	1
Viso	53	13	1	17	7	23	9

Santrumpų paaiškinimas: VTI – vokiška tapatybės ideologija; LTI – lietuviška tapatybės ideologija; STI – sovietinė tapatybės ideologija; IA – ironijos apraiškos.

Galiausiai, iš pateiktų nuotraukų visiškai neaišku, kas vyko besibaigiant Antrajam pasauliniam karui – Klaipėdos išvadavimas (nuotraukos Nr. 29 ir 30) ar „išvadavimas“ (nuotrauka Nr. 31)?

Sumuojant nuotraukų ir laikotarpio santykį, bei subjektyviai atrenkant pašaipas po nuotraukomis, galima pastebėti, kurioms tapatybės ideologijoms tenka didžiausias, kurioms mažiausias kiekis pašaipų. Įdomu, kaip autorius paaiškins šią tendenciją?

Nepatekusios į knygą nuotraukos

Vasilijaus knygoje visgi išlaikytas tinkamas balansas tarp akademiškumo, vizualumo ir ironijos. Beje, kelios papildomos nuotraukos, atitinkančios Vasilijaus knygos dvasią, nebūtų sumažinusios knygos moksliskumo. Kai kuriuos monografijai aktualius vaizdus vis dar galima nufotografuoti ar rasti archyvuose. Tas nuotraukas galima įtraukti į knygos leidimus kitomis kalbomis. Kai kurie vaizdai, tikėtina, negrįžtamai išnyko.

Gūdų sovietmetį ir visą jo marazmą puikiai iliustruotų 1957 m. nuotrauka, kurioje Dangės upėje plukdomas didžiulis vertikaliai laikomas Lenino portretas, kurį palydi iš vandens kyšančios dvidešimt dviejų plaukikų galvos baltomis kepurėmis.

Taip pat vertėtų atkreipti dėmesį į nelegalius viešus užrašus miesto erdvėse. Dauguma nūdienos grafičių neturi jokio nacionalinio ar politinio turinio, tačiau šie tokie politizuoti pranešimai vis pasirodo. Įvairios (tikėtina) jaunimo grupės bando įtvirtinti savo (inter)nacionalines tapatybės ideologijas ant miesto sienų. 2008 ir 2009 ant Žydų kapinių ir Klaipėdos žydų bendruo-

menės centro sienos buvo pasirodę antisemitiniai užrašai su svastikomis. Kaip atsakas antisemitizmui įvairiose miesto vietose fiksuotinas užrašas „Antiracism“ bei viena transformatorinė vis dar „papuošta“ Hitlerį primenančia primušta figūra nuogomis genitalijomis.

Nūdienos bandymus atgaivinti kiek kitokią tapatybės ideologiją konkurenciją galėtų iliustruoti užrašas „Хуй Европе!!!!“ (Klaipėdos universiteto Menų fakulteto siena), kurio kalba ir pranešimas aiškiai nurodo vertybinę bei ideologinę užrašo autorių orientaciją.

1988–1991 m. laikotarpiu mieste vis atsisirdavo įvairių antisovietinių užrašų, kurie galėtų būti tam tikras kontrastas 45 nuotraukai (323 psl.). Laiko ir pastatų savininkų pastangomis šie užrašai mūsų dienų nesulaukė. Pastebimiausi to meto užrašai: „Fuck the KGB“ („Bangpūčio“ restorano siena, dabartinė Mėsininkų g.), „Fuck Mr Gorb“ ir „Red Army Go Home“ („Bohemia“ bravoro sienos, dabartinė Šaulių g.). Užrašai leidžia identifikuoti kuriai tapatybės ideologijai atstovauja jų autoriai, ir prieš kurią ideologiją užrašai nukreipti. Svarbu tai, kad užrašai siejami su institucine sovietinės sistemos ir jos simbolių KGB, Gorbačiovo ar Raudonosios (Tarybinės) armijos kritika, o ne su rusakalbiais klaipėdiečiais. Užrašuose vartojama anglų kalba. Anglų kalba vartojimas galėtų pailiustruoti Vasilijaus teiginį, jog tuo metu keičiasi geopolitinių galių santykis. Šių pokyčių pasekmė ta, kad Lietuvos persitvarkymo sąjūdis (bei jo šalininkai), skirtingai nuo Lietuvos komunistų partijos, orientuojasi nebe į Maskvą, bet į JAV (kaip geopolitinę galią). Deja, šių iliustracijų nebėra. Tad, jei Vasilijus nuspręs pasinaudoti patarimu, jam teks apsiriboti pirmais pasiūlymais.

R2 ekskursas

Kadangi monografija paremta disertacijos tekstu, pravartu pasinaudoti disertacijų gynimuose naudojama formuluote: „tekstas geras ir kokybiškas. Atlikto tyrimo kokybė atitinka pačius aukščiausius akademinis standartus. Skaitymas buvo malonus ir visiškai nepailgo. Tekste daug naujos ir intriguojančios informacijos. Knyga liudija puikius autoriaus analitinius gebėjimus, aukšto lygio metodologinį išprusimą, labai gerą ir išsamų tiriamo lauko išmanyimą. Tačiau žanro taisyklės reikalauja atkreipti dėmesį ir į tam tikrus tekste pasitaikančius trūkumus. Tiesa, nedidelius trūkumus, kurie tikrai nesumenkina puikaus darbo...“

Nesu istorijos ekspertas, todėl negaliu adekvačiai įvertinti viso teksto ir jo istorinių subtilybių (bent jau iki 1988–1991). Todėl šiame ekskurse bandysiu atkreipti dėmesį tik į tai, ką galėtų pamatyti bet kuris Vasilijaus knygą skaitantis profanas. Todėl, tam tikra prasme, ši dalis galėtų būti ne R2, bet R2Š.

Monografijoje nagrinėjama tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje. Tačiau chronologijoje pastebima nemaža beveik šešerių metų skylė. Tekste nieko nepasakyta apie 1939–1945 laikotarpį. Kur dingo Antrasis pasaulinis karas? Ar tai reiškia, kad viena konkuruojanti ideologija buvo pašalinta? O gal tapatybės ideologijų konkurencija transformavo į koegzistavimą ar adaptaciją? Kas nutiko su tais, kurie konkuravo su oponentais lietuviškos tapatybės ideologijos vedini? Ar nėra taip, kad būtent lietuviai centruoja monografijos naraciją? Nėra aiškiai išreikštos lietuviškos tapatybės ideologijos, nėra apie ką rašyti? Žodžiu, ši skylė žadindama smalsumą ir versdama uždavinėti įkyrius klausimus prašosi užpildoma.

Kitas R2 aspektas siejasi su įvadu. Ar tikrai reikėjo tokio ilgo ir išsamaus įvado? Ypač metodologinės dalies. Minėtas istorikas V. neblogai iliustruoja galimų skaitytojų požiūrį į šią knygos dalį. Jei net kai kurie istorikai praleidžia šią dalį, tuomet kam ji reikalinga, ir kam skirta? Įdomu, kiek procentų skaitytojų skaitė ir kiek praleido įvadą? Knyga be įvado subalansuota paprastam skaitytojui, knyga su įvadu subalansuota specialistui ir ekspertui. Kas visgi numanoma(s) Vasilijaus knygos skaitytoja(s) ar Skaitytoja(s)?

Metodologiniu požiūriu, irgi yra prie ko prikibti. Monografija – atliktų tyrimų produktas ir rezultatas. Deja, kaip autorius darbuojasi, lieka už kadro. Vasilijus ir koks įgudęs drožėjas aprodo savo dirbtuves, leidžia pačiupinėti savo įrankius, leidžia apžiūrėti gatavą rūpintojėlį, tačiau paties drožimo proceso pašaliniais nedemonstruoja. Ką drožėjas daro su pačiais įdomiausiais ir egzotiškiausiais (istorinių tyrimų kontekste) įrankiais taip ir neaišku. Jie net nenoriai ištraukiami į dienos šviesą. Ypač tai pastebima Ernesto Laclau ir Chantal Mouffe atveju. Informacija apie juos itin lakoniška: jie derina postmarksistinę ir poststruktūralistinę prieigas, analizuoja tekstus ir kitas reiškinių perdavimo priemones bei palaikymo būdus, polemizuoja su Antonio Gramsci „kultūrinės hegemonijos“ samprata. Pavyzdžiui, kokie Laclau ir Mouffe argumentai naudojami Gramsci atžvilgiu arba kaip derėtų analizuoti reiškinių perdavimą ir palaikymą, taip ir lieka neaišku.

Šiokių tokių abejonių kelia Vasilijaus vartojama „tinklų“ sąvoka. Sociologas Liutauras Kraniauskas Vasilijaus knygos pristatyme paminėjo, kad knygoje aptikta sąvoką tinklai privertė jį susinervinti. Anot Kraniausko, isto-

rikai įtraukdami abstrakčią sąvoką „tinklai“ ir neteikdami jokių nuorodų į konkrečius žmones, „kuria mitą, esą staiga atsiranda ir pradeda veikti kažkokie susiformavę žmonių tinklai, galintys generuoti simbolinę, politinę, ideologinę galią“. Kraniausko minimi tinklai, darantys stiprų poveikį tam tikrų praeities pėdsakų atsiradimui Klaipėdoje, anot Vasilijaus, pradeda rasti 7–8 dešimtmečių sandūroje. Abejonių sociologui kelia, ar tikrai tie tinklai taip intensyviai veikia. Siekiant atrasti adekvatesnę situacijos paaiškinimą, būtų prasminga Vasilijaus tirtą viešą informaciją papildyti individualia tų tinklų dalyvių patirtimi. Toks tyrimas leistų verifikuoti, konfirmuoti arba falsifikuoti realaus tinklų egzistavimo hipotezę.

Tam tikrą nepasitenkinimą kelia 3.3. skyrius „Vartotojiška kultūra kaip iššūkis lietuvių nacionalizmo dominavimui“. Šis skyrius apie vartotojišką visuomenę (kaip tapatybės ideologijų konflikto baigties terpę) regisi skubotas ir neišlaiko aukštos, visai knygai būdingos kokybės. Palyginimui galima prisiminti Johno Irvingo romaną „Paskutinė naktis Twisted Riveryje“ (2011). Irvingas pasakodamas apie vieną personažą pateikia reikšmingą autobiografinį faktą. Paaiškėja, kad tiek Irvingas, tiek jo veikėjas knygas rašo atgaline tvarka, t.y. paskutinis skyrius rašomas pirmiausia, nuo paskutinio judama link priešpaskutinio, nuo priešpaskutinio link prieš-priešpaskutinio, kol galiausiai nukeliaujama iki pirmo skyriaus. Pirmasis sakinytis visuomet parašomas paskiausiai. Viskas lyg ir suprantama, tačiau pagrindinė didžiosios dalies Irvingo romanų bėda – pradžios visuomet geresnės už pabaigas, kurios neretai būna dirbtinės, neįtikinamos, skubotos ir „išvynio-

jamos“ pasitelkiant *deus ex machina* principą. Galimas paaiškinimas – tam, kad pasiektum siužeto ir stiliaus aukštumas, reikia išibėgėti, t.y. įsirašyti. Neįsirašius, pradžia-pabaiga būna ne itin kokybiška.

Vasilijaus atveju susidaro įspūdis, kad jam reikėjo viską itin greitai „užlankstyti“, tad minėta pabaiga gavosi ne visai įtikinama. O jei kartais viskas prasidėjo nuo pabaigos, tuomet, pagal analogiją su Irvingu, autoriui, matyt, pritrūko laiko išibėgėti. Bet kuriuo atveju laisvos rinkos sąlygos ir „vartotojiška kultūra“ atlieka dievų-mašinistų vaidmenį. Vasilijaus knygoje šie dievai ypač buvo pamaloninti smarkiai išaugusių kreditavimo galimybių, susijusių su „Švedijos bankų įsigalėjimu Lietuvos bankų rinkoje bei išaugusia panauda Europos Sąjungos fondų teikiamomis galimybėmis“ (375 psl.). Su visa pagarba autoriui tenka konstatuoti, kad pastaroji citata primena žurnalistinį, o ne akademinį situacijos aiškinimą. Ji kontrabanda įneša tik tikėtiną paaiškinimą, kurio pagrindimui būtini papildomi (sociologiniai) duomenys. Juk galima rasti daug konkrečių pavyzdžių, kuomet net aukštesnio lygio nei lietuviška vartotojiška kultūra nemeta iššūkio tapatybės ideologijų konkurencijai. Kažkodėl flamandams, katalonams, škotams, padaniečiams ir kt. tai negalioja. Panašu, kad Klaipėdos lietuviškumui suėjo senaties terminas, todėl niekas jo rimtai nebekvestionuoja. Tokiu atveju aiškinimas apie vartojimą ir skandinaviskus bankus tėra bereikalinga hipotezė, realiai nieko nepaaiškinanti. Galbūt pabaigos problema ta, kad Vasilijus monografijos gale rašo apie dabartį? Galbūt jam kaip istorikui, orientuotam į praeitį, būtent tai ir pakiša koją? Galbūt Vasilijus saugiausiai jaučiasi

praeityje ir archyvuose, o ne dabartyje ir žinias-klaidoje? Sunku nagrinėti savo gyvenamąjį laiką? Nėra distancijos? Trukdo įsitraukimas, t.y. reali konkurencija ir bendravimas su amžininkais, konkurentais, oponentais ir sąjungininkais?

Dar viena smulkmena, į kurią verta atkreipti dėmesį – periodiškai pasitaikantys ilgi sakiniai ir vietomis klampus stilius. Sakinių ilgumas, būdingas Gabrieliui Garciaui Marquezui ar Williamui Faulkneriui, gerokai apsunkina skaitymą. Neretai pasitaiko penkių ir daugiau eilučių sakiniai. Jų net nereikia ilgai ieškoti. Jie pasirodo it koks įkyrus muzikinis leitmotyvas, kurio niekaip nepavyksta išmesti iš galvos. Pavyzdžiui, pirmi sakiniai 315 ir 317 puslapiuose. Panašiai kaip, švelniai tariant, netrumpi sakiniai, klampokas kai kurių knygos vietų stilius ne visuomet suteikia skaitymo džiaugsmą. Pavyzdžiui, sakiny „ši specifika, matyt, aiškintina tuo, kad Bydgoščiuje, kitaip nei Klaipėdoje, daugumos miesto gyventojų nacionalinė priklausomybė tarpukariu jau sutapo su valstybės, kuri jį integravo, tituline nacija“ (393–394) verčia stabtelėti ir gerai pagalvoti, apie specifiką, nacionalinę priklausomybę, daugumą, tarpukarį, integraciją, titulinę naciją, tėvynę, Lietuvą, Landsb... Kaip žinia, kartais toks mintijimas nuneša visai ne ten, kur norėtų autorius.

Knygoje kai kur trūksta paaiškinimų bei tam tikrų įvykių konteksto paryškimo. Galbūt tai daroma dėl pernelyg didelio pasitikėjimo skaitytojais, galbūt dėl neapsižiūrėjimo. Bet koku atveju sklandus skaitymo ritmas ir iš jo gaunamas malonumas dingsta. Vienas iš pavyzdžių – knygoje ne kartą minima vadinamoji Neumanno ir Sasso byla. Ši byla minima kaip vienas iš svarbesnių įvykių, sukėlusius atgarsį tiek

Klaipėdoje, tiek Lietuvoje, tiek ir Vokietijoje. Deja, detalės, įgalinančios suprasti, apie ką tiksliai kalbama, nepateikiamos.

Galiausiai, autoriui norisi užduoti fizio(g) nominį klausimą apie 44 nuotrauką (309 psl.). Remdamasis savo subjektyviu gebėjimu iš asmens veido bent apytiksliai nustatyti jo savininko amžių niekaip nesuprantu, kodėl toje nuotraukoje žmonės, nešantys vėliavas, pavadinti pionieriais. Man regis, jie gerokai vyresni už pionierius. Be to, nesimato specifškai plevėsuojančių pionieriškų kaklaraiščių ir jų kontrasto su baltais marškiniais. Monochrominėje nuotraukoje pionieriški kaklaraiščiai turėtų būti artimesni tamsaus švarko, o ne baltinių atspalviui. Rekonstruodamas savo tuometinę patirtį galėčiau lažintis, kad tai ne raudoni pionieriški kaklaraiščiai, o šleikščiai geltonai-rusvo atspalvio kaklaraiščiai su prastos kokybės išsitampiusia gumyte. Taigi, ar ten tikrai pionieriai?

Akademinių leidinių masė ir svoris

Zenonas Norkus, žmogus artimas istorijai, recenzuodamas vieną storą knygą (2005) pasiūlė gan keistą, tačiau intriguojančią įžvalgą. Anot jo, po Nepriklausomybės atgavimo lietuvių mokslininkai trūkstamos literatūros stygių siekė kompensuoti užsienio stažuotėse kankindami kopijavimo aparatus. Paprastam žmogui centneriai gabenamų „atšvietų“ geriausiu atveju asocijuodavosi su makulatūra. Ilgainiui ši „makulatūra“ ėmė duoti vaisių, t.y. 2002–2005 m. įgavo storų ir sunkių lietuviškų socialinių ir humanitarinių disciplinų knygų pavidaľą. Tokių knygų autoriai – vidurinės kartos mokslininkai: A. Bumblauskas (488 puslapiai), R. Čiegis (692 psl.), B. Melnikas (750 psl.),

Z. Norkus (512 psl.), A. Šliogeris (408 + 580 psl.), A. Valantiejus (976 psl.). Norkus klausia, kodėl šios knygos tokios storos. Juk, anot Norkaus, keisčiausia tai, kad „kuo knyga storesnė, tuo mažesnė tikimybė, kad ją kas nors perskaitys. Optimalus šiuo požiūriu yra vadinas „knygos vienam vakarui“ formatas, kuris draudžia prirašyti į vieną knygą daugiau negu 200 puslapių“ (Norkus 2005: 146). Tai kodėl lietuvių mokslininkai rašo tokio storio knygas?

Todėl, kad akademiniams biurokratams svarbūs kriterijai, įgalinantys nustatyti, *kiek* mokslo padarė vienas ar kitas tyrėjas. Taigi darosi svarbus spaudos lankų skaičius, kuris tiesiogiai nulemia knygos storį ir netiesiogiai – svorį. Tarkim, Norkaus teigimu (2005: 146), Bumblausko knyga sveria „arti dviejų kg“. Šiame kontekste derėtų konstatuoti, kad Vasilijus dvigubai viršijo Norkaus nustatytą „knygos vienam vakarui“ formatą, tačiau nepasiekė aukščiau minėtų tyrėjų veikalo apimčių ir fizinio svorio. Pუსlapių skaičiumi monografija atsidūrė arčiausiai Bumblausko monografijos (minus 40 psl.), tačiau, lyginant šių knygų svorį, Bumblauskas bene du su puse karto svaresnis už Safronovą. Ko gero, tai aiškintina faktu, kad Vasilijus kol kas yra jaunas mokslininkas, tad savo visomis prasmėmis legaliai svarią knygą dar spės parašyti ateityje.

Nepaisant to, verta paklausti, ar Vasilijaus knygą įmanoma priartinti prie Norkaus 200 puslapių ir, tarkim, 400 g svorio? Atsakymas priklauso nuo to, kokiems skaitytojams ši knyga „subalansuota“. Jei ji orientuota į neprofesionalų skaitytoją, tuomet būtų galima sumažinti knygos apimtį iki Norkaus nurodyto standarto. Tam galima ženkliai sutraukti įvadinę dalį ir

atsisakyti dalies tekste esančių smulkmenų bei išnašų. Juolab, kad dauguma rūpintojėlių pirkėjų nesidomi, kokiais įrankiais jie išdrožti. Tačiau nelemtas žodis „monografija“ rodo, kad knyga skirta akademinei terpei, o paprasti skaitytojai Vasilijui nesvarbūs. Akademiniu požiūriu, apimtį galbūt pavyktų šiek tiek sumažinti vėlgi įvadinės dalies sąskaita. Kita vertus, norėtųsi išsamesnės ir tikslesnės pabaigos (3.2. ir 3.3.). O čia jau derėtų padirbėti papildomai. Tokiu būdu rezervas, atsiradęs paprastinant pradžią, būtų išnaudotas pabaigoje. Taigi, tikėtina, kad apimtis beveik nepakistų. O jei dar autorius bandytų palengvinti skaitytojų dalį papildomai informuodamas apie, tarkim, Neumanno ir Sasso bylą, knygos apimtis ir svoris dar padidėtų. Vienintelė išeitis apeiti Norkaus standartą – dvitomis.

Beje, įdomu, koks Vasilijaus surinktos popierinės ir skaitmeninės „makulatūros“ svoris (kg ir GB), iš kurio išsirutuliojo 765 g „Praeities kaip konflikto šaltinio“? Lygiai taip įdomus ir akademinis Vasilijaus monografijos svoris. Pastarasis klausimas verčia persijungti į R3 režimą.

R3 ekskursas

R3 rubrikoje kaip papildomą akstiną galimiems skaitytojams būtina paminėti, kad Vasilijaus daktaro disertacija „Tapatybės ideologijų konkurencija Pietryčių Baltijos jūros regiono mieste: XX amžiaus Klaipėdos atvejo tyrimas“ (Humanitariniai mokslai, istorija, 05H), kurios pagrindu parašyta monografija, (kol kas) susilaukė pripažinimo bei įvertinimo Lietuvoje, Lenkijoje ir Vokietijoje.

Disertacija buvo pripažinta vienu iš trijų geriausių darbų socialinių ir humanitarinių

mokslų srityje, apgintų Lietuvoje 2011 metais. Konkursą inicijavo Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga, disertacijas vertino Lietuvos mokslininkai, laureato diplomą įteikė Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė (2012-05-04).

Už disertaciją Vasilijui (2012-06-15) buvo įteikta Immanuelio Kanto mokslinių tyrimų premija, kurią įsteigė Vokietijos federalinės

vyriausybės Kultūros ir medijų ministras. Konkursą rengė Vokiečių kultūros ir istorijos Rytų Europoje federalinis institutas Oldenburge (Žemutinė Saksonija).

Vasilijaus monografija verčiama į vokiečių ir lenkų kalbas. Numatoma, kad vokiška ir lenkiška versija dienos šviesą išvys 2012–2013 m.

Puikus rezultatas. Ir tik 765 g...

LITERATŪRA

Irving, John. 2011. *Paskutinė naktis Twisted Riveryje*. Vilnius: Alma littera.

Norkus, Zenonas. 2005. „Pirmasis lietuviškas sociologijos metateorijos veikalas“, *Sociologija. Mintis ir Veiksmas* 2 (16).

Safronovas, Vasilijus. 2009. „Santykio su praeitimi bruožai Klaipėdos mieste XX–XXI a. sandūroje“, *Istorija*, T. 76, Nr. 4.